

MUSTAFA ÇAĞATAY ULUÇAY VE ESERLERİ

Kürşat Ekrem Uykucu

Manisa'nın Sipil'i gibi ulu eserler veren, iyi bir insan, fedakâr bir öğretmen ve gerçek anlamda bir ilim adamı olan hocam Çağatay Uluçay'ın ölümü, gerek Türk ve gerekse Avrupa tarih dünyası için yeri doldurulması imkânsız bir boşluk bıraktı.

Kıymetli hocalarım, Ord. Prof. M. Cavid Baysun ve Ord. Prof. Zeki

Hocam M. Çağatay Uluçay, Çankırı iline bağlı Çerkeş kazasındandır. Ken, hocam M. Çağatay Uluçay gibi bir değeri de yanlarına almaları, biz fanilerin gönlünde gerçekten onulmaz bir yara daha açtı.

Hocam M. Çağatay Uluçay, Çankırı iline bağlı Çerkeş kazasındandır. XIX. yüzyılda o bölgede meydana çıkan Kadıkıranlar'dan olduğunu uzun çalışmalar sonucu ortaya çıkartmıştı. Kendi nüfus cüzdanına göre 1325 (1910) de Çerkeş'de dünyaya gelmiştir. İlk öğrenimini burada tamamladı. Cumhuriyetin ilânından sonra İzmir Erkek Öğretmen Okulu'na 370 numara ile kaydoldu. 1929 da buradan mezun oldu. Bir süre öğretmenlik yapan Hocam, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü, Tarih-Coğrafya bölümüne kaydını yaptırdı. 1933 yılında da bu okulu bitirip ilk görevine başlamak üzere 1.4.1933 de Burdur'a gitti.

Üzerine aldığı her görevi başarıya ulaştırma çabası, onun yazı hayatına atılmasına sebep oldu. İlk yazılarını yazdığı Enstitüdeki «İHİ» adlı mecmua, ona bu yolda büyük yardımcı olmuştu. Burdur'dan Manisa Ortaokulu'na tâyin edildiği zaman (24.11.1935), hocam için yeni, yepyeni bir gelecek başlıyordu.

Manisahlıların bütün samimiyetleriyle ifade ettikleri gibi «Manisa ufuk-

larında bir yıldız gibi doğdu». Onun etrafına saçtığı ışık, yok olmaya yüz tutan Manisa'nın tarihi eserlerini aydınlattı; Manisa'nın çehresine yeni bir hüviyet kazandırdı. Burada kaldığı onbir yıl içinde, bir yandan öğrencilerine yararlı olurken, diğer yandan da elleri kanayınca kadar turnaklarıyla mezar taşlarını kazıyarak Manisa'nın karanlık tarihini ortaya çıkartmak için çalıştı. Sayıları 432'yi bulan Manisa Mahkeme-i şer'îye sicillerini gece gündüz demeden taradı. Sicillerin bulunduğu yerden çıkarken, onun tozdan görünmez bir hâle gelen yüzünde, bir çift göz umut ve heyecanla parıldardı. Bu parıltılar günün birinde meyvesini verecek, Manisa tarihi değerlerini kazanırken hocam da, Manisalıların gözünde daha çok yıldızlaşacaktı. Nitekim, burada kaldığı süre içinde yedi eser vücuda getirdi. 6.1.1947 tarihinde karşılıklı olarak bir çok değerlerini perçinleyen bu iki dost birbirinden ayrıldı. Tek ve adsız olarak geldiği Manisa'da gerçekten sevilen hocam, Toros(1937), Batu(1940) adlı oğullarıyla eşi Rabia hanımefendinin ve yüzlerce Manisa'nın göz yaşları arasında Balıkesir'e uğurlandı. Balıkesir Eğitim Enstitüsü'ndeki hocalığı, onun çalışmalarına başka bir ahenk getirdi. Aynı yılın sonlarına doğru görgü ve bilgisini arttırmak için iki yıllığına İngiltere'ye gönderildi. İngiltere'de kaldığı süre içinde Londra British Museum Kütüphanesinin «Oriental» kısmında ve «Record Office» de çalışarak gerçekten daha sonraki çalışmalarına katkıda bulunacak olan malzemeler topladı. Fakat burada Türkiye'ye karşı aşırı bir özlem duymaya başladı. İki yıl için gittiği İngiltere'den daha 18 ayını doldurmadan geri döndü. Vatana olan bağlılığı âdeta onu olgunlaştırmış, yazı yazmadaki ustalığını daha da arttırmıştı. Kendisine İngiltere'de iken büyük emek veren ünlü Prof. Paul Wittek onun her zaman yol göstericisi olmuştu.

Türkiye'ye dönüşünde Manisa tarihinden sonra büyük emek vereceği Topkapı Sarayı Arşivinde görev aldı. Bugün hâlâ kendi el yazması ile inceleyicilerin hizmetine sunulan altı adet defteri, arşivin vesikalarının değerlendirilmesi için meydana getirdi. Bu arada kendisi de Topkapı Sarayı ve Haremle ilgili vesikalar toplamaya başladı.

1951 yılında bâzı sebeplerden ötürü arşivistlikten ayrılan hocam, hayatının sonuna kadar görev alacağı İstanbul Eğitim Enstitüsü öğretmenliğine atandı. Bu tarihten sonra da eserlerini arka arkaya vermeye başladı. Bu arada Münih'de toplanan XXII. Müsteşirlikler Kongresine katıldı. Sonra bir çok toplantılara daha davet edildi; fakat gidemedi. İstanbul'da bulunduğu süre içinde pek çok rahatsızlıklar geçirdi. Hastalıklarından bazıları; grip, yüksek ateş ve aşırı yorgunluktu. Bu hastalıkların başlıca sebebi ise durup dinlenmeden yazması ve hattâ yemek yemeye dahi vakit bulamaması idi.

Bu tip rahatsızlıkları, daha ziyade zaman alıcı ve araştırmaya dayanan eserlerini yazarken tekrarlıyordu. Nitekim «Harem», «Osmanlı Padişahlarının Kadınları, ve Kızları» adlı eserlerini yazarken rahatsızlandı. *Tarih Ansiklopedisi*'ni yazarken gözlerine perde indi. Son eseri olarak tasarladığı her biri 400 sayfadan aşağı olmayacak olan VIII ciltlik *Manisa Tarihi Kronolojisi*'ni yazarken gene çok yorulmuştu. Bir aydan kısa bir zamanda 337 sayfaya yakın yazan hocam, gerçekten hayatını hiçe sayıyordu. Dinlenmek için gittiği Gemlik'de tansiyonu birden 27'ye çıktı. Fakat ilk mücadeleyi kazanarak komadan çıktı. Bursa'dan İstanbul Cerrahpaşa Hastanesi'ne geldi. Hastane merdivenlerini kendi adımladı. Burada çok sevdiği Prof. Dr. Sabahattin Kerimoğlu'nun mâhir ellerine kendini emânet etti. Fakat kısa bir süre sonra apansızın geliveren beyin kanaması onu ebedî bir komaya soktu. 4.8.1970 tarihi onu sevenler için acı bir gün olarak hatırlanacaktır. Zira hocam o gün hakkın rahmetine kavuştu.

ŞAHSİYETİ :

M. Çağatay Uluçay, şen şakrak ve sohbetine doyum olmaz bir kişiydi. Biraz çekingen oluşu, onun okul içi faaliyetlere katılmasına engel olurdu. Sınıfında bir dev gibi yüceleşen hocam, talebelerinin de sınavda aynı olmasını dilerdi. Bir öğrencinin başarısız durumu onu pek üzerti. Başladığı her şeyi en iyi olarak bitirmek isterdi. Bu da hocamda olan kuvvetli bir takip fikrinden ileri gelirdi. Bu yüzden bir çok mücadelelere girişmiş ve hepsinden başarılı çıkmıştı. Satın aldığı kitaplarını hemen ciltciye verir, kitaplarına ve kütüphanesine göz bebeği gibi bakardı. En iyi tarafı kendisi hakkında lehte veya aleyhte ne kadar yazı ve makale çıkmışsa toplamaması olmuştur. Bu gün bu yazılar, hattâ kendisine yazılan bütün mektuplar, kütüphanesinde bulunan altı dosya içinde bulunmaktadır.

Tabiatı ve bilhassa denizi pek seven, mert yaradılışı, kötülük nedir bilmez bir hoca idi. Meslek hayatı boyunca yüzlerce tarih öğretmeni yetiştirmişti.

Netice olarak, memlekete tam anlamı ile her türlü hizmeti yapmış, iyi bir maarifçi ve mükemmel bir ilim adamı idi.

İLMİ ÇALIŞMALARI :

M. Çağatay Uluçay, eski dile vâkıf, ifadesi kuvvetli bir yazardı. Tarihi eserler meydana getirirken, sayıları 164'e varan makaleler de yazmıştı. Tür-

kiye'nin ilmi mecmua, dergi ve ansiklopedilerinde (*Belleten, Tarih Dergisi, Türkiyat Mecmuası, İslâm Ansiklopedisi, Tarih Vesikaları, Tedrisat Mecmuası* ve *Türk Ansiklopedisi*) çeşitli konularda makaleleri neşredildi. Harem, Osmanlı Padişahlarının Kadınları ve Kızları, Kadılık Müessesesi ve Manisa Kadıları adlı eserleri, Türk Tarih Kurumunca basılmak üzeredir.

Türk Tarih Kurumu'nun Muhabir üyesi olan hocam, aynı zamanda Türk Dil Kurumu'nun da üyesi idi. İngiliz diline vakıftı 1956 yılında (BERGAMA KERMESİ) Batı Anadolu'ya hizmet edenlere verilen altın madalya san'at mükâfatu ile, 1963 de Manisa'ya hizmet karşılığı bir gümüş şiltle taltif edilmiştir.

ESERLERİ :

Onun eserlerini bulmak ve takdim etmek gerçekten çok zor oldu. Zira hemen her gazetede, mecmuada tarihî belgelere dayanan yazılar yazmıştı. Cumhuriyet devrinde bir gazetede ve mecmuada, hattâ bir ansiklopedide, tahmin etmiyorum ki, onun imzasını taşıyan en aşağı iki makalesi bulunmasın. Aşağıya aldığımız eser ve makaleler dizisi, onun verimliliğini apaçık ortaya koyacaktır.

ESERLERİ :

- Manisa Tarihi*, İstanbul 1939.
Saruhanoğulları ve Eserlerine Dâir Vesikalar, I, İstanbul 1940.
Manisa'daki Sarây-ı Âmire ve Şehzadeler Türbesi, İstanbul 1941.
XVII. yüzyılda Manisa'da Ziraat, Ticaret ve Esnaf Teşkilâtı, İstanbul 1942.
Yunus Emre'nin Mezarı, Manisa 1943.
XVII. Asırda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri, İstanbul 1944.
Turist gözü ile Manisa, (Rauf İnan-Azmi Önakin-İbrahim Gökçen ile) İstanbul 1945.
Saruhanoğulları ve Eserlerine Dâir II, İstanbul 1946.
Manisa Ünlüleri, Manisa 1946.
Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları, İstanbul 1950.
XVIII ve XIX. yüzyıllarda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri, İstanbul 1955.
İlk Milletler, İstanbul 1955.
Hikâyelerle Tarih Serisi (Yunanlılar, Romalılar, Türk Destanları, Orta Çağlar, Haçlı Seferleri), İstanbul 1955.
Türkler ve Moğolların ünlü Hükümdarları, İstanbul 1955.

- Milletimizin Şan ve Şeref Yılları*, İstanbul 1955.
Tarihimize Destan Yazanlar, İstanbul 1955.
İhtilâl ve İnkılâplar, İstanbul 1955.
Keşifler ve Seyahatlar, İstanbul 1955.
Yeni Buluşlar, İstanbul 1955.
Ünlü Padişahlar, (Osman Gazi, Orhan Gazi, Murat I, Yıldırım, Murat II, Fatih, Yavuz Selim, Kanuni, Mahmud II, Abdülmecid), İstanbul 1956.
Haremde Mektuplar, İstanbul 1956.
Kahramanlar Serisi, İstanbul 1957.
Meşhur Hükümdarlar Serisi, İstanbul 1956.
Yüksek Mühendislik Okulu Tarihi (Enver Kartekin ile), İstanbul 1958.
Çevre İncelemeleri Tarih Öğretimi, İstanbul 1958.
Metinlerle Tarih (Niyazi Akşitle), İstanbul 1959.
Osmanlı Saraylarında Harem Hayatının İç Yüzü, İstanbul 1959.
Tarih Ansiklopedisi, İstanbul 1961. (İkinci baskı 1967).
Taht Uğruna Başveren Sultanlar, İstanbul 1961.
İlk Müslüman Türk Deyleleri Tarihi, İstanbul 1965.
Atçalı Kel Mehmet, İstanbul 1968.

MAKALELER :

ALTIN KİTAP MECMUASI

- Yavuz'un Kitap Sevgisi, Sayı 1, İstanbul 1955.
 Av uğruna tahtını feda eden Padişah, Sayı 11, İstanbul 1955.
 Bezm-ârâ, Sayı IV, İstanbul 1955.

APPOLO

- The Ottoman Harem, July 1970.

BELLETEN

- Makalat-ı Seyyid Harun, C. 10, Ankara 1946.
 Sürgünler (Manisa'ya, Manisa'dan), Ankara 1951.

BOZKURT MECMUASI

- Oscar Wilde'm Eserleri, Sayı 1, Manisa 1936.
 İstiklâl İnkılâbı ve Cumhuriyetimiz, Sayı 111, Manisa 1936.

BUSTANT

Der Osmanischen Harem im XVIII. Jahrhundert, Wien 1961 2/61.

GEDİZ DERGİSİ

- Manisa'nın istekleri, Gediz 1, Manisa 1937.
 Manisa Coğrafyası, Gediz 1-3, Manisa 1937.
 Manisa'nın Sembolleri, Gediz 5, Manisa 1937.
 İnkılabımızın temeli, Gediz 7, Manisa 1937.
 Türk Tezi ve İkinci Türk Tarih Kurultayı, Gediz 8, Manisa 1938.
 Kül olan Ruh, Gediz 18, Manisa 1938.
 Cumhuriyetin XV. Yılında Manisa, Gediz 19, Manisa 1938.
 Liderimiz ve Liderler, Gediz 20, Manisa 1938.
 Kanunun sesi, Gediz 21, Manisa 1939.
 Tarihî Eserleri Koruyalım, Gediz 22, Manisa 1939.
 Manisa üzümlerine dair, Gediz 29, Manisa 1939.
 Manisa'daki Sarây-ı Âmire ve Şehzadeler Türbesi, Gediz 30, Manisa 1939-1940.
 Çelebi Mehmet tarafından verilmiş bir temliknameye dair, Gediz 37, Manisa 1940.
 Manisa'daki Saraya ait Vesikalar, Gediz 38, Manisa 1940.
 Muradiye Camii, Gediz 39, Manisa 1940.
 Manisa Kal'asına ait vesikalar, Gediz 40-43, Manisa 1940.
 Manisa ve Üzüm, Gediz 42, Manisa 1940.
 Manisa Boğası hakkında, Gediz 44, Manisa 1940.
 Tütün ve Kahveye dair, Gediz 45, Manisa 1941.
 Müstakil Manisa Tarihi, Gediz 46, Manisa 1941.
 Manisa Tarihine dair bazı düzeltmeler, Gediz 46, Manisa 1941.
 Muradiye Camii tenkidi, Gediz 46, Manisa 1941.
 Evliya Çelebi ve Manisa, Gediz 47, Manisa 1941.
 Tütün yasağı ve ekimi hakkında, Gediz 49, Manisa 1941.
 Saruhan'da Susam Ziraatı, Gediz 50, Manisa 1941.
 İlyas Paşa'nın Meşhur Mektubu, Gediz 51, Manisa 1941.
 Bir Hüküm ve Bir Fetva, Gediz 52, Manisa 1941.
 Manisa Mahkeme-i Şer'iyeye Sicilleri, Gediz 53, Manisa 1941.
 Abaza Hasan Paşa'ya dair Vesikalar, Gediz 54, Manisa 1941.
 Narh, Gediz 55, Manisa 1942.
 Fese dair, Gediz 56, Manisa 1942.

- Manisa'nın En Eski İki Adeti, Gediz 56-7, Manisa 1942.
 Halkevimizin Folklor Saati, Gediz 61, Manisa 1942.
 Yundağında Bir Hafta, Gediz 63, 64, 65-69, Manisa 1943.
 Hammami-zâdenin Manisa Şiiri, Gediz 63, Manisa 1943.
 Saruhan'dan Sefere Gönderilen Askerler Hakkında, Gediz 66, Manisa 1943.
 Yunus Emre'ye dair, Gediz 68, Manisa 1943.
 Yunus Emre'nin Kabri Mes'elesi, Gediz 70, Manisa 1944.
 Manisa Tarihinin Türkler Devri Kaynaklarına dair Düşünceler, Gediz 71, Manisa 1944.
 Manisa Şairleri, Gediz 72, Manisa 1944.
 Manisa'nın Son Yüzelli Yılı, Gediz 74, Manisa 1944.
 Eski Anıtları Koruyalım, Manisa 1944, Gediz 74.
 Manisa'nın Son Yüzelli Yılı, Gediz 74, Manisa 1944.
 Bizim Ağustos, Gediz 75, Manisa 1944.
 Sâdık-zâdelerden Esseyid Osman, Gediz 77, Manisa 1944.
 Manisa'nın Son Yüzelli Yılı, Gediz 78, Manisa 1945.
 Saruhan-oğulları üzerinde Bazı Düşünceler, Gediz 78, Manisa 1945.
 Manisa Mahkeme-i Şer'iyeye Sicillerinin Değeri, Gediz 79, Manisa 1945.
 İbrahim Çelebi Mahalle ve Câmisi Hakkında, Gediz 80, Manisa 1945.
 Tenbellikle Mücadele Etmeliyiz, Gediz 81, Manisa 1945.
 Defterdar Mahmut Paşa ve Arapalanı Camii, Gediz 81, Manisa 1945.
 Manisa Kazaları Tarihi Yazılırken Başvurulacak Kaynaklar, Gediz 82, Manisa 1945.
 Manisa Müftüsü Van Kulu Mehmet Efendi Hakkında, Gediz 83, Manisa 1945.
 Gediz Sekizinde, Gediz 84, Manisa 1945.
 Aynı Ali Kimdir, Gediz 84, Manisa 1945.

GENÇ KIZILAYCILAR MECMUASI

- Sıralar, Sayı 1, Manisa 1936.
 Manisa Tarihi Konferansı Hakkında, Sayı 1, Manisa 1936.

GÜL MECMUASI

- Dilek, Sayı 4, Burdur 1934.
 O Adam, Sayı 4-5, Burdur 1934.

HAYAT MECMUASI

Osmanlı Saraylarında Harem Hayatının İçyüzü, Sayı 86, İstanbul 1958.
Tahtı Uğruna Baş Veren Sultanlar, İstanbul 1959.

İSLÂM ANSİKLOPESİ

Koçi Bey, Cüz 65, İstanbul 1955.
Manisa (Türk Devri), Cüz 72, İstanbul 1956.
Sultan Mustafa, Cüz 77, İstanbul 1959.
Saruhanogulları, Cüz 102/3 İstanbul 1964.

İSTANBUL ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

Fatma ve Safiye Sultanların düğünlerine ait bir araştırma, Sayı 4, İstanbul 1958.
İstanbul'da XVIII ve XIX. Asırlarda Sultanların Doğumlarında Yapılan Törenler ve Şenliklere Dair, Sayı 5, İstanbul 1958.

İSTANBUL EĞİTİM ENSTİTÜSÜ ÖZEL SAYISI

Faik Binal'den Anılar, İstanbul 1968.

MEYDAN - LAROUSSE ANSİKLOPESİ

Bu Ansiklopedinin tahrir heyetinde yer alan Hocam «A» harfinden «H» harfine kadar sayıları yüzü geçen madde.

MUSİKİ DERGİSİ

Mecmua-i Sazı Söz, Sayı 14, İstanbul 1948.
Mehterhane ve Sazendelere Dair, Sayı 41, 43, 45, İstanbul 1951.

TARİH COĞRAFYA DÜNYASI

Selçuklular, Sayı 1, İstanbul 1959-1960.

TARİH DERGİSİ

İstanbul Saraçları ve Saraçhanesine Dair Bir Araştırma, C. III, İstanbul 1953.

Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?, C. VI, VII, VIII, İstanbul 1954-1955.
Beyazid II'nin Ailesi, C. X, İstanbul 1959.

TARİH DÜNYASI

Sultan İbrahim Deli mi?, Hastamıydı?, C. II, İstanbul 1950 - 1951.
V. Murad'ın Mektupları, C. III, İstanbul 1951.
Fatih Mahmut Paşayı Neden Öldürttü? C. IV, İstanbul 1952.
IV. Murad'ın Tütün Yasağı, C. IV, İstanbul 1952.
IV. Murad'ın Bazı Hatları, C. VIII, İstanbul 1957.

TARİHİN SESİ

I. Abdülhamid'in Ölümü, Sayı 1, İstanbul 1954.

TARİH VESİKALARI

Karaosmanoğullarına Ait Vesikalar, C. II (eski seri) İstanbul 1942-1943.
Selim, Bayezid Mücadelesi, C. I (yeni seri), İstanbul 1961.

TEDRİSAT MECMUASI

Tarih Derslerinde Çevre İncelemeleri, Sayı 21-28, İstanbul 1953-1954.
Aydınlı Osmanoğlu Nasuh Paşa, Sayı 28, İstanbul 1954.

TÜRK ANSİKLOPESİ

Celâli İsyancıları, C. X, Ankara 1960.
Ferit Paşa, C. XVII, Ankara 1968.
Fırka-ı İslâhiye, C. Ankara 1969.

TÜRKİYAT MECMUASI

Manisa Şerhiye Sicillerine Dair Bir Araştırma, C. X, İstanbul 1953.
Üç Eşkiya Türküsü, C. XIII, İstanbul 1958.

TÜRK TARİH KONGRESİ ZABITLARI

Karaosmanoğullarına Ait Vesikalar, C. III, Ankara 1948.
bul 1954.
Saraylı Kadınlara Ait Mektuplar Üzerinde Bir Çalışma, Ankara 1960.

YENİ TARİH DÜNYASI

- Harem'den Mektuplar I, İstanbul 1953.
 Harem'den Mektuplar II, Harem'in Sırrı Nedir?, İstanbul 1953.
 Harem'den Mektuplar III, Çelebi Sultan Mehmed'in Kızı, Selçuk Sultan'ın Mektupları, İstanbul 1953.
 Harem'den Mektuplar IV, Gülbahar Sultan'ın II. Bayezid'e Mektupları, C. I, İstanbul 1953.
 Harem'den Mektuplar V, VI, VII, II. Bayezid'in Karısına Yazılan Mektup, C. I, İstanbul 1953.
 Harem'den Mektuplar VII, II. Bayezid'in Oğlu Alemşah İçkiden mi Öldü? C. I, İstanbul 1953.
 Harem'den Mektuplar VIII, II. Bayezid'in Kızı Ayşe Sultan'ın Mektubu, C. I, İstanbul 1953.
 Türkler ve Avrupa, C. I, İstanbul 1953.
 Harem'den Mektuplar, II. Bayezid'in Kızı Fatma Sultan'ın Kocası Çapkın mı idi? C. II, İstanbul 1954.
 Avrupalıları Dize Getiren Yenilmez Kuvvet Attilâ, C. II, İstanbul 1954.
 Harem'den Mektuplar, Sultanlardan Rüşved Alınıyor muydu? C. II, İstanbul 1954.
 Harem'den Mektuplar, II. Bayezid'in Kızı Hundi Sultan'ın Konaklarını Neden Yakmak İstediler? C. II, İstanbul 1954.
 Harem'den Mektuplar, Yavuz Sultan Selim'in Cülûs Tebriki, C. II, İstanbul 1954.
 Harem'den Mektuplar, Hafsa Sultan'ın Mektupları, C. II, İstanbul 1954.
 Harem'den Mektuplar, Hürrem Sultan'dan Kanuniye, C. II, İstanbul 1954.

ZEKİ VELİDİ TOGAN ARMAĞANI

- Koçi Beyin Sultan İbrahim'e Takdim Ettiği Risale ve Arzları, İstanbul 1955.
 Togan'ın Eserlerinin Fihristi, (Martin Dickson ile).

GAZETELERDEKİ MAKALELER

- Muallimlerin Izdırabı, 8 Eylül Gazetesi 28, 29, Manisa 1936.
 Meyvasız Ağaçlar, Gediz Postası, Sayı 60, Manisa 1943.
 XVII. Asırda Saruhan'ı Soyanlar, Gediz Postası, 125-176, Manisa 1943-1944.
 Toros Etekleri, Gediz Postası, 168, Manisa 1944.
 Bir Dilek, Gediz Postası, 193, Manisa 1944.
 Neden Böyleyiz? Gediz Postası, 198, Manisa 1944.

- 23 Nisan (Baş Makale) Işık, 4, Manisa 1944.
 Manisalılar ve Tarih, (Baş Makale) Işık, 6, Manisa 1944.
 Yaşamının Sırrı (Baş Makale), Işık, 9, Manisa 1944.
 Biz ve Hükûmet (Baş Makale), Işık, 13, Manisa 1944.
 Dr. İlhami Akça Koyunlu'dan Ayrılırken, Işık, 15-20, Manisa 1944.
 Buda Bir Tıp (Baş Makale), Işık, 22-23, Manisa 1944.
 Karaoğlanlı Köyünün Kiremit Ocağı Münasebetiyle, Işık 27, Manisa 1944.
 Bu Günün Kahramanları, Işık 30, Manisa 1944.
 Millet Malını Korumak En Büyük Ödevdir (Baş Makale), Işık 42, Manisa 1944.
 Osmanlıların Manisa'da İlk Zamanlarına Dair Bazı Düşünceler, Işık, 76-90, Manisa 1944.
 Işık Manisa'nın Aynası Olacak (Baş Makale), Işık, 111, Manisa 1944.
 Abaza Hasan Paşa ve Manisa, Işık, 113, Manisa 1945.
 Çeşmizir Kütüphanesinin Açılması Vesilesi İle, Işık, 116-119, Manisa 1945.
 Karagünün Düşünceleri, Işık, 129, Manisa 1945.
 Halkevinde Yapılan Edebiyat Gecesi Dolayısıyla, Işık, 128, Şubat 1945.
 Manisa Müzesi ve Değeri, Işık, 135, Manisa 1945.
 Manisa ve Turizm, Işık, 133 ve 134, 137, 139, Manisa 1945.
 Bir Teşekkür, Işık, 143, Manisa 1945.
 İkinci İnönü'nün 24. Yıldönümü, Işık, 146, Manisa 1945.
 Ağaçları Değerlendirmeliyiz, Işık, 148, Manisa 1945.
 Manisa Mahkemesi Şer'îye Sicilleri, Işık, 149, Manisa 1945.
 Manisa ve Bezcilik, Işık, 150-151, Manisa 1945.
 Işık İki Yaşında (Baş Makale), Işık, 154, Manisa 1945.
 23 Nisan (Başmakale), Işık, 157, Manisa 1945.
 Sanfransisko Toplantısı (Işık imzası ile, Başmakale) Işık, 159, Manisa 1945.
 Avrupa Savaşı Sona Erdi (Işık imzası ile Başmakale), Işık, 163, Manisa 1945.
 Başbakanımızın Önemli Söylevi (Işık imzası ile Başmakale), Işık, 165, Manisa 1945.
 19 Mayıs (Işık imzası ile Başmakale), Işık, 168, Manisa 1945.
 Sıcak ve Me'murlar (Işık imzası ile Başmakale), Işık, 169, Manisa 1945.
 Fatih, İstanbul ve Manisa (Başmakale), Işık, 172, Manisa 1945.
 Bu Yıl Kirazlara Ne Oldu? Işık, 176, Manisa 1945.
 Türk Toprakları (Başmakale), Işık, 180, Manisa 1945.
 Olağanüstü Sıtma Savaşı (Işık imzası ile Başmakale), Işık, 181, Manisa 1945.

- İsmet İnönü Kız Enstitüsü Sergisi, Işık, 185, Manisa 1945.
Stok Üzümler Hakkında (Işık imzasıyla Başmakale), Işık, 185, Manisa 1945.
Manisa Kültüründe Dönüm Noktası (Işık imzasıyla Başmakale), Işık, 189, Manisa 1945.
Tarih Tekerrürden mi İbaret? (Işık imzasıyla Başmakale), Işık, 194, Manisa 1945.
Lozan ve Diğerleri (Işık imzasıyla Başmakale), Işık, 196, Manisa 1945.
Lise Hususunda İş (Işık imzasıyla Başmakale), Işık, 201, Manisa 1945.
Tenkit (Işık imzasıyla), Işık, 203, Manisa 1945.
Savaş Bitti mi? (Işık imzasıyla Başmakale), Işık, 204, Manisa 1945.
Manisa Yeni Bir Parka Kavuşuyor, Işık, 208, Manisa 1945.
9 Eylül, Işık, 214, Manisa 1945.
Manisa Şehri Bayramları, Işık, 217, Manisa 1945.
Manisa Ceza Evinden Notlar, Işık, 221-226, Manisa 1945.
Ulucami Gazinosu (Başmakale), Işık, 233, Manisa 1945.
26 Ekim 1313, Işık, 234, Manisa 1945.
Cumhuriyetçi Ruhu, Işık, 234, Manisa 1945.
Atatürk'ün Yolunda, Işık, 239, Manisa 1945.
Gediz Havzası Su İşleri, Işık, 245-268, Manisa 1945.
Turizm ve Manisa, Işık 285, 287, 289, Manisa 1946.
Venedik Mektupları, Vakit 1949.
Genç Osman'ın Başı Kesilmemiştir, Dünya Gazetesi 1964.
Bursa Kültüğü, Hakimiyet, 1965.